Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 49 (10646) | 1978 чылдың февраль 28, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

«САЛЮТ-6»—СОЮЗ-27»: шинчилелдер уламчылавышаан

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Орбитаның «Салют-6»—«Союз-27» комплексиниң экипажы планнаттынган шинчилелдерни болгаш шенелделерни уламчылаан.

Ужудуушкунуң программазын ёзугаар Юрий Романенко болгаш Георгий Гречко олар БСТ-1М телескоптуң дузазы-биле ультрафиолеттиг диапазонга баштайгы хемчээшкиннерни кылган. Ол хемчээшкиннерни сооттунмаан хүлээп алыкчы-биле чоруткан. Черниң ындыыче дээриниң эң чырык сылдыстарының ажа бээрде ультрафиолеттиг хереледиишкиннерни шинчилеп көөрү. Черниң атмосферазының озоннуг каъдының байдалының дугайында сан-түүнү алыр арганы берген.

Февраль 25-те космос комплексинин экипажы «Резонанс» шенелдениң программазын ёзугаар бага бир бөлүк шинчилелдерни күүсеткен. Ол шенелдени орбитаның «Салют-6»—«Союз-27» системаның динамиктиг характеристикаларын болгаш ооң тургузуунга салдар чедирип турар күжениишкиннериң хемчээлин тодаргайлаар соруулга-биле боттандырып чоруткан.

Экипажтың члеткелери-биле болгаш телеметриктиг информацияның сан-түүү-биле алырга, космос комплексиниң системалары болур-чогууру-биле ажылдап чоруур. Эштер Романенко болгаш Гречко оларның кадыкшылы эки.

СУББОТНИККЕ — ШАЛЫПЧЫ КҮШ-АЖЫЛ

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс сес чыл болганынга алдар болдуруп, апрель 22-де коммунистиг субботникти эрттирер дугайында Москваның мурнакчы будурулгелериниң патриотчу инициативазын совет кижилер сорук киришкин-биле хүлээп алганнар. Февраль 24-те эрткилээн митингилерге болгаш ажылчыннарның хуралдарында социалистиг бедик хүлээлгелерни хүлээп алган, оларны күүседириниң тодаргай аргаларын төлевилээн.

Субботник хүнүнде Москваның таарыштырылга-чонулга станоктар заводунуң коллективи күш-ажылдың эң бедик будурукчулүүн чедип алырын болгаш программалаттынган башкарылгалыг бедик ылавыладыг ийи станокту хуусаа бетинде будурүп үндүрери хүлээнген. Апрель 22-де пинтизи-биле 90 муң рубльдиг дерилгелерин будурүп үндүрер. Ол болза хонукта өрт-түмак нормадан өлөөн хөй.

Алма-Атаның локомотив депозунуң демир-орукчуларының митингизинге ленинчи субботник хүнүнде чеди тепловозту септээрин пинтпирлээн. Чүс бежен локомотив бригадалары апрель 22-де кампан алган одаар чүүлү-биле ажылдаарзар.

Кишиневтуң хлеб продуктулар комбинадының коллективи апрель 22-де пландан ажыр 25 муң ажыг рубльдиг продукциязын будурүп үндүрер, колхозтарже болгаш совхозтарже, Молдавияның аъш-чем үлетпүрүнүн будурулгелериниче онон муң тонна комбикормнарны болгаш бедик сорттуг далганны чудурүп чоруларын хүлээнген. Ооң-биле хонукта будурүп үндүрериниң нормазын улуу-биле ажыр күүседир.

Москвачыларның эгелекчи саналын деткээн митингилер болгаш хуралдар БАМ-ның участокторунга, Хабаровскиниң, Куйбышевтың, Липецкиниң, чурттуң оске-даа хоорайларының будурулгелеринге болгулаан.

(СЭТА-ның корр.).

АЖЫГЛААЛДА КИРГЕН

Красноярскиниң политехниктиг институтунуң Кызылда филиалының чаа корпузун ажыглаалга киргениниң дугайында актыга күрүне комиссиязы ат салган.

Чаа корпустуң тудуун № 81 тудуг эргелеринден прораб В. Емельяновичиниң удуртулгазы-биле Н. Кунцовтуң бригадазы чорудуп келген. Шеверлел ажылдарының хөй кезиин № 48 тудуг эргелеринден Л. Мязинаның шеверлекчи бригадазы кылган.

Тудугну дүрүгедириниге институттуң студентилери боттарының үүг-хуузун кириштиргеннер. Эрткен чайын дыштанылга үеэзинде студентилериниң тудугжу отрядының дайынчылары база ажылдаан.

Бистиң корр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң даргалаашкыны-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өөлчеглиг хуралы февраль 24-те Кремльге болуп эрткен. Хурал эгелээриниң мурнунда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери чурттуң дээди дайынчы орлени—«Тиилелге» орден-биле шаннатканына холбаштыр эш Л. И. Брежневке чуректиң ханызындан изиг байырны чедирген болгаш аная чаагай кадыкшылды, коммунизмниң өөдүр улуг идеалдары дээш хөй талалыг, үре-түннелдиг ажылчорудулгазынга улам ыңайгы чеиишкиннерни күүсеп.

СЭКП-ниң XXV съездизинин шиитпирлериниде, ССРЭ-нин чаа Конституциязында айыттынган соруулгаларны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң база ооң Президиумунуң боттандырары-биле холбаштыр оларның мурнунга тургустунуп келген чугула соруулгаларны эң эки күүсеткен турар ужурлуг дээрзин барымдаалап турар бис деп, ол онаалап демдеглээн.

Ол айтырыгның талазы-биле санал бергеш, **Л. И. Брежневтиң** чугаалаавы болза:

Депутаттарның саналдарын боттандырар талазы-биле кайы хире улуг болган ажыктыг ажылды төлевилеп турары А. Н. Косыгиниң киирген бижиинден болгаш дыннадыындан тодаргай көстүп турар-дыр. Ол херек принципиалдыг ужурдузалыг. Мында чугаа болза, алыс утказындан алырга, миллион-миллион совет кижилериниң эрге-ажыктарын, бистиң ниитилеливисти чедиишкиниг хөгжүдер дугайында оларны-ча ханы сагыш салыышкынын илергейлеп турар саналдар дугайында болуп турар-дыр. Ол чорук киирген саналдарны амыдыралга боттандырар апаар бүгү-ле органнарга онза харыысалганы онаап турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң дыннадынын Президиум хуралынга чугаалажып көрүп турар чорук болза, чаа Конституциянын түүлериниң ону негеп турары ышкаш, эрге-чагырганын дээди органынын контрольдаар эрге-хүлээлгелерин хөгжүдеринче база сайзырангайжыдарынче углаан күжениишкиннериниң чаягаар уламчылаашкыны-дыр.

Дээди Совединиң ажыл-чорудулгазының улам-на улуу-биле хөгжүп турар ыңдыг угланышкыны министерстволарның болгаш ведомстволарның боттарынга-даа, ниитизи-биле чазакка-даа кончуг ажыктыг дээрзинге чигзинмейн тур мен. Ол черле билдингир. Таварылга санында-ла — Дээди Совединиң сессиязының, Президиумунуң азы доктаамал комиссиялың хуралының дугайында чугаа болуп турда—айтырыгны белеткээринге хөй-хөй депутаттарны хаара тудуп турар болгай. А олар дээрге бодунуң хөрээниң специалистери, партияның улуг ажылдакчылары, ажыл-агый-жылар, амыдыралды эки билир кижилер-дир. Оларның сүмези, оларның чугаазы кончуг чугула болгаш үнелиг. Олар эргелеп башкарарының хөрээн иштинден—чер-черден, будурулге коллективтериниң көрүп турар болгай.

Айтырыгның бир чугула талазы база бар. Мында чугаа болза, Советтериниң контрольдаар эрге-хүлээлгезин хөгжүдер чорук бистиң төлээлеттирилгелиг системазысты сайзырангайжыдарының, социалистиг ниитилелдиг демократизмин ханыладырының кол курлавырларының бирээзи дээрзиниң дугайында болуп турар.

Бистиң мөөнцеп алган ол чогумчалыг дуржулгавыс, эрге-чагырганын база эргелеп башкарарының органнарының аразында харылзааларының характери бистиң удавас көөр апаарывыс чаа хөөйлуларга-даа тодараттынган болгаш быжыглаттынган турар ужурлуг деп бодап олур мен. Мен хамыктың мурнунда Министрлер Чөвүлелиниң дугайында Хөөйлүү, Дээди Советтиң Регламентизин чугаалап орарым ол.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле Президиум доктаал хүлээп алган.

Соңгукчуларның чагыгларыбиле Белорус ССР-ниң улус депутаттарының Советтериниң ажылының практиказының дугайын Президиумга Белорус ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **И. Е. Поляков** илеткээн. Белорус ССР-ниң улус депутаттарының Советтери партия органнарының удуртулгазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизинин шиитпирлерин, онгу беш чылдың онаалдаларын, ССРЭ Конституциязын амыдыралга боттандырар талазы-биле идепкейлиг ажылды чорудуп турар деп хуралга демдеглээн. Чоннуң өөй келген негелделерин, ажылчы чоннарның тус-тус бөлүктериниң база ниитизи-биле ниитилелдиг эрге-ажыктарын илергейлеп турар соңгукчуларның чагыгларын боттандырары-биле холбашкан айтырыглар республиканың Советтериниң организаторлыг ажыл-чорудулгазында чугула черни эзлеп турар.

Соңгукчуларның чагыгларыбиле ажылдың чогумчалыг дуржулгазы республикада мөөнцеттинген. Депутаттарга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражыышкыннарының үеэзинде соңгулда мурнунуң хуралдарынга чагыгларны хүлээп алган.

(Уланчызы 2-ги арында).

МАССАНЫҢ ОРГАНИЗАКЧЫЛАРЫ

Чүс муң ажыг кежигүннерлиг Тываның профсөвилелдери экономика болгаш культура хөгжүлдезинин талазы-биле республиканың мурнунда салдынган хөй талалыг соруулгаларны шиитпирлээринге болгаш ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин күштелдиринге улуг күш болбушаан, будурулге база социал культура айтырыгларының, социалистиг чарышты калбак нептерелдиг кылдыр организастаарының талазы-биле шудургу ажылды чорудуп турар. Профессионалдар эвилелдериниң ажылы хөй талалыг болгаш онзагай чайдалдарлыг.

«Социалистиг ниитилелге профсөвилелдериниң эзлээр черин болгаш үлүмнюн тодаргайлавышаан, В. И. Ленин оларны эргелеп башкарарының школазы, коммунизмниң школазы, ажыл-агыйны чорударының школазы деп адаан. Сайзырангай социализмниң байдалдарында профсөвилелдериниң ол угланышкынары доозулган бе? Чок. Ол байдалдарын үезинде олар улам-на улуг ужур-дузалыг болу берген болгаш улам доозу ажыглаттынын турар» деп, ССРЭ-ниң профсөвилелдериниң XVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан. СЭКП-нин XXV съездизинин база ССРЭ-ниң профсөвилелдериниң XVI съездизинин шиитпирлерин боттандырар талазы-биле чер-черде партия органнарының удуртулгазы-биле Тываның профсөвилел организациялары хөй талалыг күжениишкиниг ажылды чорудуп турар.

Оларның хөй-хөйү күш-ажылчы коллективтерге ажыл-херектиг даймычы организакчылары болбушаан, онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш ажыл-ишчилериниң күжүн мобилизастаарынче, социалистиг чарышты дээштиг кылдыр организастаарынче, оларның политиктиг, культура-техниктиг деңнелин болгаш чогаадыкчы идепкейин бедидеринче, ажылчыннарның база албан-хаакчыларның күш-ажылының байдалын, дыштанылгазын улам экижидеринче болгаш өске-даа айтырыларже доктаамал кичээнгейни салып турар.

Маңаа чижек кылдыр «Тыва кобальт» комбинатта профсөвилел комитедин (даргазы В. С. Осокин) киирип болур. Мында ажылчыннарның барык шуптузу профсөвилел кежигүнү. Оларның 95 ажыг хуузу социалистиг чарышта киржип, чартыындан хөй кезиин күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкиниң киржикчилери болуп, хөй пуруузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган. 300 ажыг ажылчыннар чогаадыкчы, чаартыкчы ажылдарга идепкейлиг киржип турар, эрткен чылын оларның киргген чаартыкчы саналдарының экономиктиг ажмы —252,2 муң рубль болган. Будурулгениң, амыдырал-чурттаның, дыштанылганың айтырыгларын мында профсөвилелиниң центр комитеттериниге шиитпирлеп, аңаа ажылчыннарны идепкейлиг киириштирип, ажылдың ажыктыы база шыпары дээш чарыштың дээштини бедиткен. Комитет ажылчыннарның доктаамал ажылдаар човулел хуралының ажылын күүтелдирип, аңаа планнарның база соцпалистиг хүлээлгелериниң күүсеалдезин хандыр анализтеп, күш-ажылдың сагыга-чурумунуң байдалын сайгарып көрүп турар. Ол бүгүнүн түүнелинде комбинат республиканың үлетпүр будурулгелериниң арадында социалистиг чарышка чаңгыс эвее удаа типлекчи болуп келген.

«Шекпээр» совхозта, Кызылдың аъш-чем садында, «Росводпромнуң» демир-бетон кылыглар заводунда, Чоон-Хемчик райпозунда, № 957 КМК-да болгаш өске-даа хөй-хөй коллективтерде профсөвилел организацияларының организакчы болгаш политмассалыг ажылының деңнели эзлээн бедик. Социалистиг чарышты калбак нептерелдиг үре-түннелдиг организастаарын, массаның чогаадыкчы идепкейин калбартырыр, организастыг чорукту бедидерин, күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыглаарын, ажыл-ишчилериниң амыдырал-чурттаага болгаш культура талазы-биле негелде-херектелдерин хандырарын ол профсөвилел организациялары боттарының чугула соруулгазы кылдыр көрүп турар.

СЭКП ТК-ның декабрь (1977 чыл) Пленумунуң шиитпирлери, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаалавында айыттынган соруулгалар, ВЦСПС-тиң V пленумунуң доктаалы база 1978 чылда социалистиг чарышты калбартыр дугайында партия Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаасында онзалап айтып турар. Ынчангаш бо айтырыглар база профсөвилел организацияларының кичээнгейиниң төвүнге тургустунар ужурлуг. Будурулгечи соруулгаларны шиитпирлээр, ажылчы чоннарның кижизидилгезин күштелдирер, күш-ажылчы коллективтериниң роолюн бедидер талазы-биле профкомнар хөй талалыг ажылды чорудар хүлээлгелиг. Үндүрген шиитпирлериниң күүсеалдезин организастаарын күштелдирер, кандыг-даа участокка бедик организастыг чорукту чедип алыр, күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыглаар, даандырган ажыл-херек дээш ажыл-ишчи бүрүзүн бедик харыысалгалыг чорукка кижизидер талазы-биле профсөвилел организациялары ажылының етвлин болгаш аргазын улам сайзырангайжыдар ужурлуг.

Апрель 22— Коммунистиг субботник хүнү

Кызылдың даараныга фабриказының коллективи эзлчег арадында даараныга цегинге митингиге чыылганнар. Оны ам болур деп турар ленинчи субботникке тураскаатканы. Митингини будурулгениң директору Бойко ажыткан.

— Бистиң коллектививис коммунистиг күш-ажылдың үлегерин көргүзүп, ленинчи субботникке чыл санында киржип келген—деп, ол чугаалаан. Бо чылын массалыг субботникти эрттирер дугайында москвачыларның эгелекчи саналын бис чаңгыс үн-биле деткиир бис деп бодап тур мен. Ол хүн бис 9 муң рубльдиг продукциязын будурүп үндүрер болгаш онгу беш чылдың фондузунга ажыл төлевиринден бир муң рубльди шилчидер бис.

Ийиги бригаданың өмүнээзинден даараныкчы, коммунист Галина Палкина чүве чугаалаан.

— Бригаданың даараныкчылары, бистер ол хүн 500 эр хөйлөнөрин даарап үндүрер бис—деп, ол чугаалаан.

— Үшкү бригада ол хүн 300 платьелерни даараар — деп, Ульяна Сендаа баштайгы сос алган эжиниң чугаазын деткээн.

Апрель 22-де, ленинчи субботникте үлегерлиг күш-ажылды көргүзерин санал берген даараныкчылар айыгланнар. Фабриканың коллективи москвачыларның эгелекчи саналын чаңгыс үн-биле деткээн болгаш субботникти коммунистиг күш-ажылдың үлегери-биле демдеглеп эрттирер деп шиитпирлээннер.

ЧУРУКТАРДА: митинг үезинде, даараныкчы Г. Палкинаның митингиге чүве чугаалап турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

«Росводпром» каттыжышкынының демир-бетон кылыглар заводу Кызылдың мурнакчы будурулгелериниң бирээзи. Эрткен чылдың дөртү кварталының түүнелинде заводтуң коллективи Бүгү-россияның социалистиг чарыжынга үшкү черни эзлээн.

Онгу беш чылдың үшкү чылында юбилейлиг чылда чедип алган күш-ажылчы темпизин биче-даа кошкатпаан. Эрткен ийи айның планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүсеткен.

Москваның мурнакчы будурулгелериниң ажылчыннарының В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 108 чылынга алдар болдурган коммунистиг субботникти эрттирер дугайында эгелээшкинин деткээн митинг заводка болган.

— Бистиң коллектив коммунистиг субботниктерге эрткен чылдарда идепкейлиг киржип, будурукчулуг ажылдап келген. Чүгле 1977 чылда болган күш-ажылдың байырлалынга киришкеш, 6300 рубльдиг продукциязын будурген, онгу беш чылдың фондузунче бир муң рубльди шилчиткен. Апрель 22-де болур коммунистиг субботникке заводтуң ажыл-ишчилериниң будурүп үндүрер продукциязы эрткен чылдан хөй болурун саналшкын көргүзүп турар—деп, партия организациязының секретары С. Н. Сапова чугаалаан.

Москвачыларның эгелээшкинин хоодуг-бетон белдирилиниң цегинин ажылчыннары бир эп-сеткилдиг деткип турарын ооң начальниги Г. П. Богомяков чыылганнарга дыннаткан. **Коммунистиг субботник хүнүнде 100 кубометр чыып-эптээр демир-бетон кылыгларын будурер, ооң иштинден 20 кубометрни камнап алган материалдары-биле кылыр.**

— Субботник хүнүнде энне будурукчулуг ажылдап турган, **хүн нормазын 25 хуу ажыр күүседирин хүлээнип тур бис**—деп, бетонщиктер бригадазының бригадири хоорай Совединиң депутады В. А. Тагба чугаалаан, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 108 чылынга турасказаткан «Кызыл субботаа» хүнүнде эки ажылдаарынче өске бригадаларны кыйгырган.

Москвачыларның апрель 22-де коммунистиг субботник эрттирер дугайында эгелээшкинин заводтуң коллективи чүүлдүгүнүп деткээн, бедиткен хүлээлгени алган: **Ол муң рубльдиң ниити продукциязын будурер, 1500 рубльди онгу беш чылдың фондузунче шилчидер.**

Т. ХЕРТЕК.

Часка белеткел

ШӨЛДЕРНИ ЧЕМИШЧИДЕР

Көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн алыр дээш республиканың тараажыларының хову-шөлдерже үүлүтер үеэзи хүн эрткен тудум чоокшулап олурар. Олар онгу беш чылдың үшкү—шалыпчы чылында бар арга-дуржулгага даншын, курлавырларны долу ажыглаан турган, бир гектардан-на ортумла-биле 10,6 центнер тарааны алырын, 80 муң тонна, азы планныг онаалдадан 30 муң тонна хөй тарааны садарын хүлээнген. Бир гектардан-на 95 центнер картофельди, 120 тонна погаанны алырын болган көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларын бедик дүжүттүг кылдыр остүрери көрдүгүнү. Социалистиг хүлээлгелерни күүседириде организакчы чорук, тараа болган мал чеми культураларының дүжүдүн бедидер агротехниктиг хемчегдерни калбаа-биле чорудары чугула. Ол хемчегдериниң иштинде хову-шөлдерни минералдыг болган органиктиг чемишчидилгелер-биле болбаазырадыры кол ажылдарның бирээзи.

Минералдыг чемишчидилгени совхозларга бээри улам ковудээн. Ук чемишчидилгени калбаа-биле ажылаан, «Революцияның чалбыжы», «Кызыл тараачын», «Салын», «Улуг Октябрь», СЭКП-ниң XXV съездиин аттыг, «Көк-Тей» болгаш өске-даа совхозтар багай эвес дүжүттү ап турар.

Органиктиг чемишчидилгениң курлавыры чер-черде көвей. Хөй-хөй ажыл-агыйлар минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелерни эзи ажыглаан турар, Каа-Хем районунуң совхозтары кукуруза, картофель болгаш погаа шөлдериге 7 муң ажыг, Барыын-Хемчик — 4 муң ажыг тонна өдекти төккен. «Улуг Октябрь», СЭКП-ниң XXV съездиин аттыг, «Искра», «Кызыл тук» болгаш ССРЭ-ниң 50 чызы аттыг совхозтарда чемишчидилге соортүр механизастаттынган отрядтар бар. «Сельхозтехника» каттыжышкынының чемишчидилге соортүр тускай отряды «Көк-Тей», «Кара-Хаак», «Сукпак» болгаш «Бурунгаар» совхозтарда ажылдап турар.

Республиканың совхозтары 100 муң тонна өдек-чемишчидилгени, ылаңгыя суггаттыг база одурулгаларының аразын болбаазырадыр культуралар остүрер шөлдерге төгер ужурлуг. Февраль ай төгген, а ук ажылдың күүсеттингени чүгле 25 хуу боон турар. Тракторлар септелгези доостур чыгаан, ынчангаш бар машина-техникаңы чөп ажыглаан, чемишчидилге соортүргенин шапкынчыдары чугула. Тараа, мал чеми культураларын тарыар шөлдерже өдек соортүр звеноларны болгаш отрядтарны совхоз бүрүзүнге тургузуп, ажылды дүргедетпес болза хоржок.

Хөрзүнге херек чемашчидилгени төгер ажыл—дүжүт дээш демиселдиг харыысалгалыг участогу. Чадаапада, Кызыл-Мажалыкта, Бин-Хемде «Сельхозтехника» каттыжышкынары, салбыраары бо чугула херекти хожудадып, совхозтар-биле дугуржуга ёзугаар хову-шөлдерже органиктиг чемишчидилге чедирер планын күүсетпейн турар.

«Алдан-Маадыр», «Ак-Туруг», «Күш-ажылдың хостуу», Жданов аттыг, «Шамбалыг», «Х Улуг хурал», «Чыраа-Бажы», «Сүт-Хол», «Енисей», «Совет Тыва» болгаш өске-даа совхозтар чемишчидилгелерни хову-шөлдерже соортүрүп бо чылын багай организастаан. Ук ажыл-агыйлар мөөн мурнунда чылдарда-даа чемишчидилгелерни эвээш черлерни болбаазырадырыынче кичээнгей салбайн келген. Районларның партия, совет органнары, районнуң көдээ ажыл-агый эргелдери бар четпестерни эдер хемчегдерни кошкак ап чорудуп турар.

Хову-шөлдерге чемишчидилгени четчиря-биле төгериниң аргалары республиканың ажыл-агыйларында бар. Онгу беш чылдың шалыпчы үшкү чылында бедик дүжүттү алыр дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, тарылга шөлдерни чемишчидери — хүнүң чугула айтырыы.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХУРАЛЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

лаап ап турар. Чагыгларны күүседир талазы-биле хемчеглерни улус депутаттарының Советтериниң сессияларынга бадылап турар. Чагыгларны күүседиринге хереглээр материалдыг күрлавырларны дилеп тывар талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни Советтер боттандырып турар.

Айтырыгны белеткээринге киржип чораан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты **В. А. Клочкова** болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүү **Н. А. Злобин** санал берген.

Чугаалажып көрүүшкүнүң түннелин үндүрбүшаан, Л. И. Брежнев соңгукчуларның чагыглары-биле Белоруссияның Советтериниң ажылының практиказын санал берген эштер дыка тодаргай чугаалады деп демдеглээн.

Чамдык түүлдерни онзалап демдеглээри күзенчиг-дир деп ол чугаалаан.

Чагыглар дугайында айтырыгны шилип алганы таварылга эвес. Чагыглар—бистиң демократиявыстың, сөс кырында эвес, а херек кырында демократияның, боттуг болгаш херек кырында турып турар демократияның тодаргай илерээшкини-дир. Бодунуң күрүенезиниң ажыл-херектериниң дугайында, ниитилелдиң эргеажыктарының дугайында күзажылдың кижилериниң сагыш салышкыны чагыларда илереттинген. Чоннуң эгелекчи чоруунуң ол үнелиг түүлдерин чидирер кандыг-даа эргө бисте чок.

Чагыглар-биле эки организастаан ажыл улуг кижизидикчи утка-шынарлыг дээрзин барымдаалары чугула. Кирген санаалдарны чугаалажып көрү күүседир чагыларны түгле аная шилип алырының чорудулгазы эвес, ол совет кижилерге түвөн күрүне өзүзу-биле бодап көөр чаңчылды шиңгээдип алырынга дузалаар. Ажылхеректи шын тургузары чугула болбайн аан. Белоруссияда чагыларже чогуур кичээнгейни салып, оларга болдунар-ла калбарышкынны берип турары-биле оларның дуржулгазы солун бооп турар.

Кандыг-даа, эң эки безин эгелээшкин, бир эвес ол чогуур деткимчени болгаш практиктиг ажыл-херек-биле быжыглашкынны албас болза, өжүп каап болур. Чагыларны амыдыралга боттандырары бөдүүн түве эвес болбайн аан. Чамдыкта—аажок шүүттүг-даа болур. Соңгукчуларның чагыглары бистиң планнарывыска өскерилгелерни хаая эвес киргилей бээр. Ынчалза-даа ол ажылды кылыры шуут-ла эргежок чугула. А ону кылырда, улам долу болгаш шынарлыг кылыр.

Соңгукчуларның чагыларын көөрүүн болгаш күүседирчин чурумунуң дугайында хоойлужудулга актызының дугайында каш сөс чугаалаайн деп, Л. И. Брежнев уламчылаан. Ындыг документини ажылдап кылыры хоойлужудулга талазы-биле бистиң ажылдарывыстың планында көрдүнгени билдингир болгай. Ону хүлээп алыры чагыларбиле ажылды улам-на планныг чорударының, оларга бүгү күрүне органнарының болгаш хөй-ниити организацияларының киржилгезин хандырар арганы бээр деп бодап тур мен.

Оон-биле кады ниити эвилел хоойлузу тургустунуп келген практиканың бүгү хөй талаларын илередип шыдаар бе дээрзин барымдаалап көрзе эки. Чагыглар-биле ажылдың үндезин принциптери республика хоойлужудулгаларынга хөгжүттүнген болгаш тодаргайлаттынган турар ужурлуг хире.

Түннелинде эш Л. И. Брежнев Белоруссияның ажылының дуржулгазындан Советтер улуг ажыктыг түүлү алыр боор дээрзинге бүзүрелин илергейлээн, Советтер ажылының эки үлегерин бүгү Эвилелге моон соңгаар-даа көргүзер болгаш күрүне практиказында хүн бүрүде быжыгып орар чаа түүлдерге дузалаар бис деп, ол чугаалаан.

Белорус ССР-ниң улус депутаттар Советтериниң соңгукчуларның чагыглары-биле ажылының эки дуржулгазын түүлдүг деп көрбүшаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу хүлээп алган доктаалында Белоруссияның Дээди Совединиң Президиумунга болгаш улус депутаттарының чер-чер Советтериниң чагыгларны көөрүн болгаш күүседириниң талазыбиле күрүне органнарының, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның ажыл-чорудулгазын улам сайзырааргайжыдар база бо талазы-биле бар четпестерни чайладыр хемчеглерни алырын дагзын турар. Эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнарынга улус депутаттарының чер-чер Советтеринге, ССРЭ Конституциязын удуртулга болдурбушаан база Белоруссияның Советтериниң эки дуржулгазын ажыглавышаан, соңгукчуларның чагыглары-биле ажылдың деннелин улам бедидерин сүмелээн. Министерстволарга болгаш ведомстволарга, бүдүрүлгелер, албан черлериниң болгаш организацияларның удуртукчуларына соңгукчуларның оларның адырынга хамаржып турар чагыгларын көөрүүнүң болгаш күүседириниң талазыбиле доктаамал кичээнгей салырын сүмелээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегациязының Американың Каттышкан Штаттарынга чоразының түннелин Президиум чугаалашкан. Делегацияның ажылының дугайында отчёттуу СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаалдар Совединиң даштыкы херектер талазы-биле Комиссиязының Даргазы **Б. Н. Пономарёв** кылган. Ол АКШ-тың конгрезинин төлээлекчилери-биле сенатка болгаш парлалга ужуражыышкынынарның дугайын, оларга делегейниң амгы байдалының болгаш совет-америк ийи таланың харылзааларының айтырыгларын чугаалашканын дыннаткан. Шаап халдаар стратегтиг чепсегленишкинни кызырарының, эндере чепсегленишкинни соксадырының дугайында дуржулгалар талазы-биле айтырыгларны, Чоокку Чөөн чүкте, Африка Рогунда байдалды болгаш өске-даа айтырыгларны чугаалажып көрген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң делегациязы шаап халдаашкынның стратегтиг чепсээн кызыгаарлаар талазы-биле чаа дуржулга чарарынга хамаарыштыр Совет Эвилелиниң туружун тодаргай болгаш билдингири-биле көргүскен, ол дуржулганың ийи чурттуң аразында харылзааларга-даа база чепсекти дүжүрерин калбак фронт-биле бурунгаарладырынга-даа ужур-дузазын көргүскен. Делегация болза боттарының соңгукчуларының турасоруун үнелеп көөр парламентилериниң ниити сорулгазы—чавырлышкынның болгаш чепсек дүжүрүүшкүнүнүң удурланыкчыларынга удур ажылдаары болур дээрзинче кичээнгейни угландырган.

Бо айтырыг талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү, делегацияның составынга киржип чораан **З. П. Пухова** база түве чугаалаан.

Айтырыгны чугаалашканының түннелин үндүрүп тура, **Л. И. Брежневтиң** чугаалааны болза:

Бистиң чуртувустуң эргечагыргазының дээди органының делегацияларының даштыкыже аян-чоруктары, өске чурттарның парламентарийлери, күрүне ажылдакчыларыбиле аразында харылзаалары, Совет Эвилелиниң даштыкы политика талазы-биле ажылчорудулгазында чугула черни өөлеп турар. Ындыг харылзааларга бисте АКШ-тың конгрези-биле база тургустунуп турар, бо болза боттуг ужурдузалыг дээрзи маргыш чок.

Делегацияның отчёдундан алгаш көөрге, эш Пономарёв болгаш бистиң өске-даа эштеривис Каттышкан Штаттарга чораащ ажыктыг ажылды кылганы илден-дир.

Бистиң чуртувустуң АКШ-биле харылзааларының үндезини өлөөн хөй дараалашкак дутуржулгалар болгаш чугаалажыышкыннарга тургустунган, оларны эрткен каш чылдарның дургузунда дээди деңнелге чугаалажыышкыннарның түннелинде чедип алган. ССРЭ-биле АКШ-тың аразынга кады ажылдажылганы ханыладырынга болгаш калбартырынга аргалар тургустунган. Ынчалза-даа ол кады ажылдажылгаже орукта янзы-бүрү шаптыктаашкыныар бар болуп турарын бөгүн хараадаашкынбиле демдеглээр ужурлуг бооп турар. Оларны ССРЭ биле АКШ-тың аразынга найыралдыг харылзааларга-даа, делегейге дүшкүүрлүг чорукту ниитизан-биле чавырылдыларынгада сонуургал чок кижилер тургузуп турар.

Ол чүүн-биле тодаргай илергейлеттинип турарыл?

Чижек кылдыр стратегтиг шавар халдаашкынның боочепсектерин кызыгаарлаар талазы-биле чугаалажыышкынларны ап көрээли. Ол чугаалажыышкынларга илергей депшилгени чедип алыр аргалыг болган. Ынчалзажок АКШ-та чамдык кижилер ам ол чугаалажыышкынларны үзерин, оларның чедишкиниг доостурунга шаптыктаарын оралдажып турары тодаргай.

Бистиң бодалывысты Ак бажыңга-даа, америк конгресскеда медээ кылдыр янзы-бүрү хевирлерге каш удаа дыңнадып келген бис. Ол турүш чайгылыш чок болгаш тодаргай. Ону мында катаптап турбас мен. Кайы-даа таланың айыл чок турарының принциптеринге чугаалажыышкыныарны өң дүрген доозары дээш туржуп турар бис дээрзин база дагын харын онзалап демдеглексейдир мен. Стратегтиг боо-чепсектерни кызыгаарлаар талазы-биле чаа дуржулгага ат салганының соонда дараазындагы үе-чадаже шилчин болур. Ол дээрге шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту кошкадырының оруунга өзулуг эргидде болур ийик. Кайы хире хөй айтырыглар ажыы-биле болгаш тодаргай тургустунганын АКШ-тын харыысалгалыг ажылдакчылары билип алыр боор дээрзинге идегел салыксан турар бис.

Азы база бир таарымча чок байдал. Нейтроннуг бөмбаны бүдүрериниң, ону Европага сайгара тургузарының планнарын ынчалдыр чугаалап турарым ол. АКШ-та дайынзырак болуктериниң аажок хандыкшааны ындыг янзылыг планнарны боттандырары байдалды черле дыка чидиглендирер ийик. Нейтроннуг боо-чепсекти бүдүрериниң кайы-даа таланың ойталаарынын дугайында совет санал эки билдингир. Ол чепсекти эндере бүдүрериниң ойталавазы түгле чангыс түүлге — өлүмүг чепсекти эндере бүдүрериче шилчиириниге чедирер. Ону көрбейн барып болбас.

Совет-америк харылзааларының база бир чугула түүлү — бистиң экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылгавыс. Ынчалзажок мында сагыштыы-биле тургустунган бергелер бүрүн чайлаттынмаан. Ол бергелер колдуундад

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

1978 чыл февраль № 2 (38)

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

КЫЗЫЛ

Тыва АССР-ге хой ажылын хөгжүдер хемчеглер талазы-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдагы доктаалынга дүүштүр республиканың совхозтарында малчыннарның чурталга болгаш культура-амыдырал байдалын экижидер дугайында кандыг хемчеглер алдынып турарын республиканың улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан.

Бо айтырыг талазы-биле чамдык хемчеглер алдынып турза-даа улуг четпестер бары хыналдадан илерээн. 1973—1975 чылдарда республиканың ажыл-агыйларында 2500 малчыннарның өг-бүлезин сууржуң байдалче шилчидер турган, Көдээ ажыл-агый министерстводу, «Скотопром» болгаш «Тыва көдээ тудуг» трестер чыл санында чурталга бажыңнары тудар планнарын четпес күүседип келгениден, бо чылдың январь бирде байдал-биле чүгле 180 өг-бүлени сууржуң байдалче шилчиткен. Ол саннар Бай-Тайга районуң совхозтарында чүгле 8 хуу, Чөөн-Хемчикте—26 хуу, Каа-Хемде—10 хуу, Эрзинде—3 хуу, Таңдыда—16 хуу болуп турар.

Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Барыын-Хемчик, Өвүр, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем районнарда дыка хөй малчыннар өгледе чурттан турар. Ооң-биле чергелештир 1973—1977 чылдарда 145,5 муң дөрбелчин метр чурталга бажыңнарын, 1610 орунгуг ясли-садтарны тудар турган, 42,1 муң дөрбелчин метр кылдыр база чүгле 1000 орунгуг ясли-садтарны туткан, Чижээ, Мөңгүн-Тайга районуң совхозтарында 120 чурталга бажыңы тудар турган, чүгле 15-ти туткан. Өвүр, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин районнарда байдал база ындыг.

Туткан бажыңнарының шынарының кудузундан болгаш септевэзиннден «Тес-Хем» совхозта, Өвүр районуң совхозтарында, Барыын-Хемчик районуң «Барлык», «Шекпээр» совхозтарында, Мөңгүн-Тайганың ийи совхозтарында чамдык бажыңнар ажыглаттынмайын турар. Ол ышкаш малчыннарның школа назыны четпээн ургуларын ясли-садтарга тургузар талазы-биле кошкак хемчеглер ап турар.

Үстүнде айыттынган болгаш өске-даа четпестерни эдерип-биле тускай хемчеглерни ап, оларның күүселдезин чедип алырын база малчыннарның чурталга болгаш культура-амыдырал байдалдарын экижидерин, 1978 чылда малчыннарга планнаттынган чурталга бажыңнарын, ясли-садтарны ажыглалга киирерин Көдээ ажыл-агый министерствозундан база райкүүскомнарының көдээ ажыл-агый эргелелериннден негээн.

ШАГААН-АРЫГ

Көдээ ажыл-агый машиналарын ажыглаарын экижидер хемчеглер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1970 чылдагы доктаалын Жданов аттыг совхозта четпее күүседин турарының дугайында айтырыгны Улуг-Хем районуң улусчу контроль комитединиң хуралынга сайгарып көрген.

Совхозта (директору Д. Сат) 45 автомашинаның 23-ү, 44 тракторуң 19-у ажылдан турар. 13 автомашина, ДТ-75 деп 7 трактор долузу-биле тоймаглаттынган. Ийи автомашина не чок читкен. Ынчангаш күрүнеге 14890 рубльдиг каражазын чедирген. Үчёт-отчёт шуут сандаргай, машина-трактор мастерсказының тудуунуң чүгле ханалары кылдынган.

Машина-тракторларның ажыглалының багайындан, ооң үчёт-отчёдун бакыратканындан, чамдык машиналар болгаш тракторлар тоймаглаттынганы, күрүнеге каража чедиргени дээш база ооң чамдык кезиин эдиндер-биле совхоз директору Д. Х. Саттың шалыңындан 123 рубльдө тырттарын, кол инженер Д. Ч. Дагбалдайга база МТМ эргелекчизи А. К. Бадыга шыңгыы доңгулда бээр деп комитет шинтирлээн, четпестерни дүрген эдерин негээн.

БАЙ-ХААК

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Хадың үүт-бараан фермазында мал кыштаглаашкынында четпестер дугайында айтырыгны Таңды районуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан.

Хыналдадан илерээнин болза Хадың үүт-бараан фермазының девискээри чыл эгезинден бээр арыглап, аштаттынмаан, бызаа, инек өдээ-биле хорумналган. Бичин бызаалар кажаазының ишти өл-шык, клеткалар хирлиг, өй-шаанда аштапарыглавайн турар.

Улуг бызаалар турар чер база-ла өл-шык, малташ, клеткалар хирлиг. Ынчангаш оларның күжү арып-бакыраң турар.

Агаарладыр деп сылдаглааш, оларны хүнзедир даштыгаа тургузар таварылгалар барындан дегдирип аарын турар. Бо чылдың январының эгезинде 4 бызаа өлген. Шагжалар чок, оңгачалар четче кылдынмаан, мал чемин черге төп берин, камналга чок ажыглан, малдар арып-бакырап, өлүп турар. Фермага кыштаглаашкынны багай организаттаан. Бо четпестер дээш совхозтуң кол зоотехниги А. Н. Байгажаковка сагындырыг бербишаан, шалыңының үштүң бир кезиин тырттарын шинтирлээн. Хадың үүт-бараан фермазының бригадири Воробьевка сагындырыгны комитет берген.

ТООРА-ХЕМ

«Тоора-Хем» совхозта (директору В. Кунгаа, кол зоотехниги Б. Буян) мал чеминиң чарыгдалының болгаш кадагалалының дугайында айтырыгны Тожу районуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Мал чеминиң чарыгдалында, ооң үчёт-отчёдунда улуг четпестер илерээн. Чижээ, бо чылдың январь 1-де 6571 тонна өскен бары документтиде көргүстүнген, херек кырында хынаан көөрге ол 5794 тонна болган.

Совхозта малды чемгерериниң норма-чижээн, рационун тургуспаан. Малга чем каан бээр оңгачалар чедиппес, шагжалар чок. Ооң уржуундан чемниң хөй кезиин малга саза бастырып, улуг чидириглиг болуп турар. Чарыгдаан мал чемин эренгейлеп үндүр бижип турар.

Ажыл-агыйжы эвес чоруктуң түңнелиннде совхозта 500 тонна өскен улустуң хуу улчумал малдарынга бастырып, тотчеглеттинген.

Арбук, Десбулук, Ийи ынчаар коданнарда мал чеми тоңуп турар. Совхозта мал чеми үлээр кижилер бар-даа болза ону камныг чарыгдап, хайгааран турары чогуур негелдеге четпес.

Ол четпестерни эдериниң дээштиг хемчеглерни алырын совхозтуң удуртукчуларындан комитет негээн. Мал чемин ажыл-агыйжы эвес чарыгдап, ооң кадагалалынга, камналгазынга контрольду кошкатканы дээш кол зоотехник Д. Буянга комитет доңгулда хүлээткен.

«Партия, совет ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол организациялары, улусчу контроль органнары камналга болгаш хумагалал дээш демиселди күштелдирер, бүдүрүлгеге болгаш тудугларга, ажылдаар чер бүрүзүнге бот-үнени чиигедир талазы-биле ажылды күштелдирер ужурлуг».

1978 чылда социалистиг чарышты калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазындан.

Шынар дээш демиселди калбартып, ону кичээнгейниң төвүнге тургусканының түңнелинде Сарыг-Септе чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының продукциязының шынары элээн экижээн. Ында улусчу контролёрлар бо ажылга доктаамал киржип келген. Ылаңгыя даараныла цехинде кылыглар шынары хынаар тускай комиссияның составында улусчу контролёрлар база киржип турар.

Ындыг комиссия чүүрлер даараар бригадада база тургустунган. Эрткен чылын ол бригадада кылыгларның шынары куду, трей кылыышкыннар хөй турган. Амды үеде ол комиссияның болгаш хайгылчыларының дээштиг ажылының ачызында ажылдың шынары көскүгү-биле экижээн.

ЧУРУКТА: комбинатта технолог Т. Е. Лиаурн, быжыкчы В. Жуланова олар даараан хептиң шынарын хынаан турлар.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

АКТИВ—УЛУГ КҮШ

Чер-черлерге контрольду хандырары, хыналдаларны чорудары, четпестерни болдурбас дээш баш удур хемчеглерни ап, оларны эдерин бир демниг организастаары улусчу контроль комитеттериниң бөлүктерининге болгаш постуларга удуртулгазының дөнелиннде улуу-биле хамааржыр. Ынчангаш комитеттиң активи кандыгыл, олар-биле ажылды кайы хире эки, тодаргай угланыышкынныг чорудун турарыл дээн ышкаш айтырыглар маңаа чугула ужур-дузалыг.

Тожу районуң улусчу контроль комитединиң штаттан дашкаар инспекторлар-биле ажылын маңаа чижекке көргүзүп болур. Комитет штаттан дашкаар кылдистериниң аттарын болгаш структуразын районуң улус ажыл-агыйының структуразынга дүүштүр эде көрген. Амды үеде комитеттиң чанында организастыг ажылдарның, көдээ ажыл-агыйның, үлетпүр болгаш тудугуун, садыг, коммунал-амыдырал хандырылга болгаш саң-хөөнүң, культура, улус өөредилгези болгаш кадык камгалалының кылдистери, бойдус камгалалының сектору болгаш ажылчы чоннарның хомудалдары, чагаалары болгаш билдиришкиннери-биле ажылды контрольдаар талазы-биле бюро ажылдан турар.

Штаттан дашкаар инспекторларны партия, профэвилел, комсомол организацияларының сүмелээнин ёзугаар шилип ап турар. Ниитизи-биле штаттан дашкаар 40 инспекторну шилээн болгаш бадылаан. Оларның арга-мергежилин ёзугаар комитеттиң штаттан дашкаар тус-тус кылдистеринге хувааган.

Штаттан дашкаар инспекторларның хөй кезин ажылга идепкейлиг киржип келген. Чижээ, эрткен чылын штаттан дашкаар инспектор бүрүзү комитеттиң 4—9 чедир даалгаларын күүсеткен. Штаттан дашкаар кылдистер эргелекчилери Т. Н. Дорофеева, А. Ш. Чыргалан, Б. Ч. Базыр, штаттан дашкаар инспекторлар В. С. Тамдын-оол, А. Н. Скобеева, Г. А. Тайбыл, Н. И. Куликова, Н. Г. Кускашева, О. И. Ондар, М. К. Соскар олар болгаш оскелер-даа комитеттиң ажылынга идепкейлиг киржип келген.

Рейдилер, хыналдалар чорудар мурнунда активчилериниң сургаалдазын доктаамал кылып турар. Ону арттырериниң планын баш бурунгаар кылыры чаңчыл апарган. Хыналдалар түңнелдерин ону чоруткан күш-ажылчы коллективтерге дыңнадын турар.

Бо бүгү хемчеглер бөлүктериниң болгаш постуларының идепкейин бедидип, бүдүрүлгелериннн болгаш организацияларның планныг онаалдалар күүседиринге, чоннуң хандырылазын экижидиринге дээштиг салдарны чедирген. Ылаңгыя районуң үлетпүр бүдүрүлгези ниити продукция бүдүрериниң эрткен чыл планын 108,4 хуу, чонга амыдыралдың ачы-дузазын чедиреринин планын 108,5 хуу, үүрмектеп садар бараан саарылгазын 101,8 хуу, күрүнеге үүт садарының планын 117,7 хуу күүсеткен. Ол ышкаш өлүк белеткелиниң планын 2,6 катап күүсеткен. Бо чедишкиннерге улусчу контрольдуң активчилери үлүүн киргген.

Штаттан дашкаар инспекторлар-биле ажылда чамдык четпестер база бар. Чижээ, комитеттиң организастыг ажылдар болгаш культура, улус өөредилгезиниң болгаш кадык камгалалының кылдистериниң составы эвээш. Тустус адырлар аайы-биле кылдистерде экономиктиг ажылды билир специалистер саны четче эвес. Ылаңгыя көдээ ажыл-агыйда экономиктиг ажыл кошкак тургустунган. «Тоора-Хем» совхозта безин күш-ажылдың, малдың болгаш материал талазы-биле үнелиг түүлдериниң үчёдун четпес тургускан. Ында акша-хөрөңги болгаш материалдыг курлавырлар ажыглалында ажылагыйжы эвес чоруктар илереп, малдың өлүп-хораары, ону оорлап-чидирери көвүдээн.

Штаттан дашкаар кылдистерде ажылдан турарларының хүлээлгелерин хуваваан. Штаттан дашкаар инспекторларда доктаамал даалгалар чок, улусчу контроль бөлүктерин оларның аразында хуваваан. Ол ышкаш хыналдалар материалдарын кылдистерге чугаалажын көрбейин турар. Комитет штаттан дашкаар инспекторларының семинарларын организаставайн, бөлүктериниң болгаш постуларының ажылының байдалы дээш кылдистериниң харыысалгазын бедидпейин турар. Ынчангаш оларны районуң бүдүрүлгелериниң, албан-организацияларының ажылын анализтээриниге хаара тудуп, штаттан дашкаар инспекторларның идепкейин бедидери чугула болуп турар.

Республиканың улусчу контроль комитеди Тожу районуң улусчу контроль комитединиң бо айтырыг талазы-биле ажылын чугаалажын көрген болгаш анда штаттан дашкаар актив-биле ажылда четпестерни чайладып, районуң улусчу контроль органнарының ажылын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының негелделериниге дүүштүр тургузарынче кичээнгейин угландырган.

А. ГРАДОБОЕВ,
Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң инспектору.

БЕДИК ИДЕПКЕЙ-БИЛЕ

Республиканың найысылалы—ашык хоорай Кызылга амыдырал эртен эрте-ле хайныгын, бодуунуң долу эргезинге кирер. Тудуг шөлүнде ажыл база ынчан хайныгар. Тудуг инженери Демир-оол Черлик-оол черле ыңдыг, даң бажында-ла хамаарышкан объектизинге хамыкты мурнан көөр чаңчылдыг.

Ол—чогаадыкчы тайбың иштиң одуруунда эш-оорум-биле кады соруу кыптыккан ажылдан чоруур, мергежилиге бердинген тускай эртемниглериниң бирээзи. Апаяк коммунист «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелиннде улусчу контролёрлар бөлүүн ийи чыл улаштыр баштап келген.

Ынчан январының сөөлгү хүннериниң бирээзи турган чүве. Хоорайның мурнуу барыын талазында Магистральная кудумчузунуң солагай талазында ажыглалга кирер 80 аял чурттаар бажың Г. Шайгутдиновтуң удуртканы тудутжуларының чыглыр чери ол. Демир-оол Кыргысович бичин вагонга кирип кээрге, өрөөл сооқсумаар болган. Херектиг ужурун дораан тодарадып көрген. Бүдүн машина хомур-даштыг үш хонук безин четпээнде камналга чок одан каапканы прорабтыг сеткилин холеденкеп.

Ынчан бис аңаа чеде бээривиске, хомур-даш камналгазының айтырыы мырыңай чаа шинтирлеттинген болду. Бригада кежигүннери чогуур түңнелди үндүрүп, кайы-даа участокка турган, камналгаже сагыш салырын күштелдирерин дугурушкан болдулар.

Совет кижиниң чаагай чоруу, аас-кежиктиг амыдыралы дээш күүнүң, мергежилин харамнанмас, хевзиг-даа четпестерге эптеш чок. Д. Черлик-оол дег, идепкейлиг хөй-ниитичиниң хууда үлегеринге ооруг чоргаарланыр.

Улусчу контролёр хөй-ниитичи даалганы ооң күүседип турарының дугайын сонуургаарымга:

— Ийе, бөлүктүң ажылын билдилиг удуртуп турар. Ажылынга кызымак кижи үве. Сеткилин биче-даа — деп, тудуг эргелелиннде партия эге организациязының секретары В. Дашкин чугаалаар болду.

Демир-оол Кыргысовичге ынчан чеде бээривиске ол бистерни бичин када манадып каап, ажылчыннар-биле чугаалажын, бир-ле чүвени демдеглеп бижип, катап-ла ылавылап ап, элээн айтырыглар салгылады. Тудутжуларны туружунга хуваап, ажылды организаастап өөренгени илдеп, бригадирнаң хереглээн үүлдерин ооп-моон алырын, ында-мында шыгжаттынын чыдарын тодаргай сүмелеп берип олурду.

Ол коллективтиг улусчу контроль бөлүүнде 12 коммунистерни бүдүрүлгениң ялыбүрү адырларында быжыглаан. Олар баш бурунгаар бадылаттынган квартал планын ёзугаар үүгүшкүннүг хыналдаларны чорудуп, илереттинген четпестерни чайладырының хемчеглерин ап турар.

Чамдык бүдүрүлгелер үнелиг материалдарны шын эвес кадагалааны, чарыгдаарының чурумун хажыдын турганы рейд үезинде илереен. Чижээ, Кызылдың ыяш болбаазырадыр заводу тудуг ыяжын багай шыгжап турганындан элээн хөй үрелиншкинниг болган. Соңга шалдеры базырар рейкаларны, бажың шалазының брустарын чаңгыс черге эңмелей-секселей чыый салбаанындан оларның чамдыызы сыйлын, чарлын калгыаан. Ол-шык турда, дилдинген маңзаларны өй-шаапда кургадырынче кошкак кичээнгей салын келгенин улусчу контролёрлар илереткен.

Тудуг материалдарын шыгжаарының болгаш шынарының талазы-биле секторну харылап турар М. Игнатенконуң киржилгези-биле ажыглалдан үнген чиг-эт, дериг-херекселдер эңмелээр баазаның ажыл-чорудулгазында күш-ажыл чурумун сагыырының талазы-биле хажыдыышкыннар турганы ол-ла хынаалдага бадыткаттынган.

Бо рейдиниң түңнелин фоточуруктарга тырттырган, четпестерни чидин-биле шүүмчүлээн шоодуглуг хуудусту үндүрген.

Болүктүң контролёрларының кижи бүрүзү тус-тус даалгаалар, ажыл-мергежилиниң аайы-биле 4 секторга хуваттынган. Оларның аразында күш-ажыл төлевириниң талазы-биле секторнуң кежигүнү Ольга Васильевна Королёва, Кызыл хоорай Советиниң депутады, тудугжу-бригадир Каздар-оол Куртекович Күжүгет болгаш оскелер-даа ол партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип, ниити херекке төлептиг үлүүн киириштирип, чурттадганың болгаш культурының тудугларын кыска хуусаада кампалгалыг, эки шынарлыг тударынга салдарын чедирип келген.

Алдар аңаа боду чедип келбес. Ону кижи түгле кызымаң күш-ажыл-биле чедип алыр. Тудуг прорабы Демир-оол Черлик-оолдуң баштайгы күш-ажылчы базымы 1972 чылда эгелезе-даа, ол Кызылдың Ак-Довуракты тудугларына ажылдан турган, бодун бедик мергежилдиг инженер кыдыр көргүскен. Материалдыг үүлдерни харылаары, тудуг материалдарын лимит ёзугаар таарыштыр ажыглаан чарыгдаары ындыг-ла амыр эвес деп чүвени ол эки билир.

— Ажылчын-даа, инженер-даа, прораб-даа кижи бир-ле чаа чүвени тывыксаар, ажылдың чаа аргазын, чаа хевирин дилеп тывар болза, ооң хандыкшылының, чогаадыкчы сонуургалының күжү улуг—дээп, Демир-оол Кыргысович уламчылады:—А сонуургалдыг болур төлээде, кылып турар үүле-хөрөзи, ооң нарын, берге, эки талаларын, онзагай байдалдарын хандыр билирги эргежок чугула. Билир төлээде—өөренир херек.

Кызыл хоорайның улусчу контроль комитединиң бюро кежигүнү Д. К. Черлик-оолдуң ажык сеткили, төптүг чугаа-соозу, үкелиг чагыг-сүмези тудугжуларның хүндүткелин чаалан алган. Ооң-биле кады ажылдан турар эш-ооруң ооң улегерлиг ажылгыры, хуузунда бот-идепкейиниң бедин дээш контроль болүүнүң даргазынга соңгуп алган.

Тудугжу бригадир Г. Шайгутдиновтуң ажылдан турар объектизинге барыңарга, ажылчыннарның аразында ортумак сынныг, күдер хүрец шырайлыг аныяк инженерни—Демир-оол Черлик-оолду дораан эскерип каар силер.

— Чопунга бараан болуру—чолдуң экиан, күрүне мурнунга хүлээлгени хандыр медереп билири—кымның-даа арыпнүүрү, күш-ажылчы туружу болур—деп, ол чугаалап турар.

Д. САЛЧАК.

КИЧЭЭЛДЕР

Бо чылдың баштайгы айындан эгелээш, Кызылдың столоваялар болгаш рестораннар трезинде улусчу контролёрларның кичээлдери эгелээн. Баштайгы кичээлге «Чоннуң контрольдаар эргези», «Планнарның болгаш хүлээлгелерниң күүселдези дээш контроль», «Ажылчы чоннарның хомудалдарын болгаш саналдарын кичээнгейлиг, дыңнангыр көөр» деп болгаш өске-даа темаларга лекцияларны олар дыңнаан.

Аңаа лекцияларны хоорайның улусчу контроль комитединиң бөлүүнүң болгаш штаттан дашкаар инспекторлары, чамдык бүдүрүлгелерниң удуртукчулары номчаан.

В. ПОЛЕЖАЕВ.

ШЫҢГА хорадаг

СУДЧЕ ШИЛЧИТКЕН

Бо чылдың январь 28-те № 24 «Шыңга» улусчу контроль арнынга «Тевене дег теже теп иэр» деп чуруктуг шүүмчүлелди үндүрген. Тес-Хем районнуң Шуурмак суурда аъш-чем магазининге садыглап турган Л. Н. Полтавская садып алыкчыларны мегелеп, аъш-чем продуктуларының өртээн улгаттыр садып, чиижең чорук кылып турганын ында шүүмчүлээн.

Ук материалды Тес-Хемниң прокурорунче шилчиткен. Юстицияның чөвүлекчизи, ол районнуң прокуроору Д. С. Мижит редакцияга дарааазында харыыны берген:

— Л. Н. Полтавскаяның садып алыкчылар мегелеп, чиижең чорук кылып турганының дугайында бижиттинген фактылар бүрүн бадытыаттынган. Аңаа хамаарыштыр кеземче хөрээн оттургаш, РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 156 үүлүнүң I кезээ-биле ону буруудаткаш, ооң хөрээзиниң истелгезин доозары-биле райкүүскомнуң иштики хөрөктөр кылдызының байысаалчызынга дааскан турган. Ук хөрөктиң истелгези ам доозулган, ону судче шилчиткен.

ЭЭРЕМЧЕ ОКТААН ДАШ-ЛА

«Шын» солунуң ол-ла дугаарында үнген «Улусчу контроль» арнынга «Улуг-Хая» совхозтуң складында үрелип турар иартофельдиң дугайында чуруктуг шүүмчүлелди парлаан. Ону хемчег алыры-биле Улуг-Хем райкүүскомунче (даргазы А. И. Стрельников) чоруткан. Редакцияның чоруткан чагаазы Улуг-Хемниң терең ээремінче октапкан даш дег, ол-ла хевээр бэрган, бегүнге чедир кандыг-даа харыы албаан.

18407

«Мээң бодумнуу эвес, а ниитинин болганда, оларны үрен, тоймаглап-даа турза хамаан эвес. Ооң күрүне ядаравас-ла болгай» дээр хөөн-биле ниити ажыглалдың машина-техниказын кайы-хамаан чок көөр, чамдык кижилер база тургулаар-дыр. Районнар аразының Кызыл-Мажалыкта «Сельхозтехника» каттыжышкынының эргелекчизи Г. А. Силкин биле ында кол инженер А. Г. Ломакин олар ыңдыг доскут бодалдыг кижилер бооп-тур.

Маңаа холбаштыр чижектерден көргүзе каапталды. Ында чүүк соертүр 77 машинаның чүгле 33-ү ажылдан турар, өскелери септелгеде. А 16-ы тоймаглаттынган. Оларның 11-ниң чүгле размазы-биле кабиназының өзөө арткан. Ол бүгүнүң түңнелинде күрүнеге 18407 рубльдиг каражазын чедирген.

Бир эвес Г. А. Силкин биле А. Г. Ломакин олар боттарының-даа, ында инженер-техниктиг ажылдакчыларының-даа харыысалгазын бедяткен болза, ынча хөй машина-техника «сеги-даа» коступ келбес, каража-даа турбас ийик. Кижи ыдажыр аргажок факт-биле чеже эптежир боор. Адак соонда улусчу контролёрлар ону сегирип алган, шуут-ла салбаан.

(Улусчу контроль органнарының материалдарындан).

ЫНЧААР УЛАМЧЫЛААРГА БОЛУР БЕ?

Тууйбу дээрге тудугнуң хлеви дижир. Эки кыызы каан тууйбуну салырга бодула эптежип турган дег, холга тударга артында чиик, маскабиле кагарга шаажаң дег «кыңы» дээр, күзээн аайы-биле бузун, эптен алыр сеп. Ханалар бедип үүнүн турда сагыш-ла. Дашчылап ажылдаарга артында сагышка таалапчыг. Тууйбу чок болза хоорай, суурларывыста (Кызылда база) улуг-улуг, каыт-каыт бажыңнар кайыын бүдер.

Республиканың тудугларыңга тууйбунуң дыка хөйүн Кызылдың хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи—тууйбу заводу бүдүрүн турар. А ол чылда 15 миллион тууйбуну бүдүрер. Тудуг хлевинин «амданы» кандыгыл? Ажыы-биле чугаалаарга, ооң «амданы» хиреллиг. Тудутлар чаңынга чамдыкта кызыл оваа чыдар, кызыл доозун шуурганнан турган-лаар. Ында кижи кайтаар чүве чок. Бустун, үрелген тууйбулар-дыр.

Тууйбу заводу 1977 чылда үрей кылган тууйбузундан 26,6 муң рубль каражалыг болган. Чылда бүдүргеп тууйбуунуң 7,7 хуузу брак, тудугжулар бир миллион хире тууйбуну чедир албаан. Тудугларже чүдүрүп яоруткан тууйбузунуң 58 хуузу күрүне стандартының негелделериниге дүүшпес: хемчээли улуг, биче, кыдыгары ыргак-дагыр, даштыг, тиглиг, чедир өрттеттинмээн болгулаар.., Чүге ындыгы?

Тууйбу бүдүрериниң кол негелделерин херекке албайн, хажыдын турар. Элезин, дойдан ылырда душпужеге холуп кылыр, дөрбедөөр өзектериниң аразын улгаттырар, деңнеп кезер автоматтың ажылын доктаамал хынаваа, өрттедир, суугунуң чыдыг режимин сагыыр. Чижээ, суугга каыт-каыт кылдыр салган тууйбунуң үстүнде 2-3 каыды чедир өрттенмээн болур. Чурум ёзугаар ону катан немей өрттедир ужурлуг. Чамдыкта чедир өрттетпээн тууйбуларны тудугларже карак ажыт чүдүргеш чорудуптар. Заводта шынар лабораториязы, техниктиг хыналда кылдызын бар, ынчалза-даа тууйбунуң марказын, шынарын чамдыкта карак-биле чижеглеп, тодарадып турар.

Бажың-балгатты быжыктырып, аян-шинчи киирип, каастаар тудуг материалы—чугай болгай. Тууйбу заводунуң эрткен чылын тудугларга берген 110 тонна чугайының 54 тонназын чедир өрттетпээн болган...

Тудугларга тууйбудан аңгыда үү херек ийик? База бир кол тудуг материалы ыяш болгай. Ол дээрге эжиктер, соңгалар, шалалар, харын хана-даа болгай-ла.

«Тыва тудуг» трестиң «Тудуг кезектери» комбинадының белен продукциязын тудуг шөлдериниге чедир кылыр дээш база-ла хөй шак-үеин үндүрүп турар. Комбинаттан тудутларже чоруткан продукцияны чедир кылырына эрткен чылын 35,4 муң рубльдө артыкка чарыгдаан, чижеглей саааргa чыл дургузунда 19 кижи төлевилеттинмээн ажылга ажыглаттынган, ооң хараазыбиле күш-ажылдың бүдүрүчүлүү 0,94 хуу кудулаан. № 48 тудуг эргелели маңза багындан үрей кылдынган 15840 дөрбелчин метр шаланы солуурунга 26 куб. метр шала рейказын немей чарыгдаан.

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черинден тудугларга берип турар дилиг материалдарының 18 хуузунуң сортун бедиди салган, узуну, кылыны, дооразы негелдеге дүүшпес. 14,5 хуузу шынары багай: ирик, долгай, бир ужу шывык бооп келген.

Турааның болгаш Шуурмактың ыяш белеткээр пунктуларының дилиг материалдары негелдеге дүүшпес, сортун бедиди көргүскен болгулаар. Ынчангаш чамдык таварылгада хереглекчилерден дилиг материалдарының өртээн 20—30 хуу түүнү артыкка төлеп ап турган. Турааның ыяш белеткээр пунктузунда кургадылга камералары бар-даа болза, эжик, соңга кастыктарын, көзепектерни кургатпайн турар. Кастыктарны хырбалап тудуштурарының орнунга, кадаг-биле дөңгүп каар. Ооң дилиг материалдарын ажыглаан школа тудуунга 68 эжиктериниң кастыктарын чедир таарыштырып, катап будуур ужурга таварышкан.

Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунда техниктиг хыналда кылдызының мастери, сорттакчылар бар-даа болза, дилиг материалдарының сортун доктаамал шын эвес өскээр коргүзүп турар. Эрткен чылдың төнчүзүнде ооң дилдирип үндүрген брустарының 80 хуузун ийнги сорт-биле чүдүрген. Херек кырында ийнги сортуу чүгле 30—40 хире хуу, 10 хуузу шуут брак болган. Шала кылыр ховулдуг маңзазы колдуунда-ла кургаттынмаан, шык, чиг олчаан бооп турар.

Ооп-даа дора дилиг материалдарын арга-арыг ажылагыйының эргелелиниң ыяш белеткээр бүдүрүлгелери берип турар.

Тудугну шыңарлыг, шапкын чорударына, ажылдың ажыктының бедиринге үстүнде айыткан бүдүрүлгелериниң кандыг салдарлыг болуп турарының чамдык чижектерин көөрге иаден-дир. Ол бүдүрүлгелериниң удуртур үстүкү организациялары — үлетпүр тудуг материалдарының каттыжышкыны (начальниги Ю. Самойлюк), «Тыва көдээ тудуг» трест (начальниги Г. Шубник) ыңдыг байдалбиле чүге эптежип турарыл? Аны оларга беш чылдың шынар болгаш ажыктыг чорук дугайында лозунг ыңчага чедир четпээн ол бе?

М. СААЯ,
«Шынның» корреспондентизи.

БИСТИҢ САЛЫЫШКЫНЫВЫС

Тайбыңның совет фондузунга дузалаар район комиссиязы «Билиг» ниитилелиниң эге организациязы, хөрөөженнер чөвүлелдери-биле кады Улуг Октябрьның болган тайбың дугайында лениничи дөреттиң 60 чылында тайбың хөрөөн пропагандалаар талазы-биле элээн ажылдарны чоруткан. Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга холбаштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының лениничи ниитини болган дашпыкы политиказын, делегейге быжыг тайбың дээн тайбың талалакчыларының өзүп турар шимчаашкинайны, улустарның пайыралының дугайында лекция, беседаларны районнуд албан организация, бүдүрүлге черлериге, совхозтар төптеринге, бригадаларга, фермаларга кылгыдаан.

Тайбыңның совет фондузунга дузалаар талазы-биле ажыл чорудар комиссия эткен чылын делегей байдалының талазы-биле 66 лекцияны, Коммунистиг партияның болган Совет чазактың иштики, даштыкы политиказының талазы-биле 60, тайбың болган улустарның пайыралының дугайында 110, шериг-патриоттуг кижизидилге темазыга 25 лекцияларны номчугулаан. Ацаа чоп идепкейлиг чыглын, сонуургаан. Оон-биле чергелештир тайбың, пайырал талазы-биле районга 17 кезек черге хөй кижи киржикчилиг митингилерни организастаан.

Тайбың, пайырал, шериг-патриоттуг кижизидилге болган оске-даа темаларлыг фото-делгелгелерни, витриналарны, монтажтарны районнуң 5 Культура бажыңнарынга болган школаларга, хойжу бригадаларның, фермаларның кызыл-булуңнарынга организастап делгээн.

Тайбыңның совет фондузунга дузалаар талазы-биле район комиссиязы тайбыңның хөрөө дээш эки туранның акша-хөрөңгизин чыылдырар талазы-биле элээн организастыг ажылдарны чоруткан. Эрткен чылы тайбыңның совет фондузунче район ниитизи-биле 3444 рубльди шилчиткен. Районнуң албан организация, бүдүрүлге черлери болган тус-тус кижилер боттарының күш-ажылчы акша-хөрөңгизин тайбыңның хөрөөнге дуза болзун, делегейге быжыг тайбың бодаразын, улуг-биче кижилер аас-кежиктиг, тайбың чурттазын деп алган-өөрөөн, сеткил-сагыжының ханызындан харам чокка дузалап турар. Бо политиктиг улуг чугула херекке Эрзин райпозу 594 рубльди, «Чаа орук» совхоз 600 рубльди тайбың фондузунче киргген. Бо коллективтерниң улуртукчулары А. Ширин, М. Дапык, партия организациязының секретарьлары А. Соян, Ш. Маажай олар бо ажылче кичээнгейни хүн бүрү кошкатпайн турар. Ол ышкаш ол коллективтерде хөрөөженнер чөвүлели (даргалары Д. Юмбуу, Р. Сержиналаа) база организакчы идепкейин көргүскен.

Тайбың хөрөөн пропагандаалаар болган тайбыңның совет фондузунга эки-туранның акша-хөрөңгизин чыылдырар талазы-биле районнуң хөй-ниити организацияларындан хөрөөженнер чөвүлелдери эң идепкейлиг киржип, улуг ажылдарны чорудуп турар. Эрзин суурда хөрөөженнер чөвүлели (даргазы К. Хандаа) тус-тус коллективтерде хөрөөженнер чөвүлелдерин бо ажылче углан, башкарар, хаара-тулар талазы-биле кызымак ажылдаан. Оон түннелинде районнуң тудут-сөптелге участогу, коммунал ажыл-агый конторазы, ортумак школа бо буянныг интернационалчы, патриотчу ажылга идепкейлиг киржип турар.

С. БАЙЫР-ООЛ,
Тайбыңның совет фондузунга дузалаар талазы-биле район комиссиязының даргазы.

. . .

Татьяна Нестеровна Неволина Сарыг-Сеп ортумак школазын дооскан соонда Кызылдың библиотека техникумунга өөренип кирген. Ол бичиизинден-не номга хандыкшылдыг, библиотекага ажылдап, чонга баравал болурун күзеп чораан. Техникумну дооскаш, Каа-Хемниң «Енисей» совхозка ажылдаар күзелин илеректен.

Суурнуң чурттакчылары ном номчуурунга сонуургалдыг, библиотекарь бо талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар. Номчулга конференциялары, диспуттар, беседалар, чаа номнар дугайында чугаалар библиотекага бо-ла эртер. Библиотеканың бодунда стендилерни чараштыр кылгылаан. Номчукчулар саны хөй. Улуг улус, школачылар библиотекага күзелдии-биле кээп турарлар.

Библиотекада 10 муң ажыг ном бар. Татьяна Нестеровна Бай-Сөөтте болган Дардамда көжер библиотекаларны организастаан.

ЧУРУКТА: Татьяна Нестеровна Неволина.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

. . .

ССРЭ-НИҢ ШЫНЧЫ ӨӨНҮҮ

Чехословакияның шылгарааган артемдени, хөй-ниити болган күрүне ажылдакчызы, Совет Эвилелиниң эң идепкейлиг болган бердинген өөвүктериниң бирозун Зденек Неедлының төрүттүнгениниң бээр 100 чыл болган оюн бүгү Чехословакия байыраалдыы-биле демдеглээн. 1937 чылда бодунуң дугайында ол мынча деп бижээн: «Мээн орус эвес болганым, мени совет кижи эвес дээн ол эвес-тир».

Делегейниң бирги дайынының мурнунда-ла Зденек Неедлы Россияны болган орус уран чүүлү эң эки билирлериниң биразын деп санаттырып турган, Россияның улустарының амыдырал-чуртталгазы-биле ханы тацыжип кээр дээш аныяк эртемден Неедлы 1900 чылда Россияга эң баштай келген. Россияның делгем девискээрин кезип, Волгага болган Каспий далайга, Крымга болган Кавказка барып, ында порттарда чүдүрүкчулериниң, далайжыларының, ажылчыннарының болган тараачыннарының күш-ажылчы амыдырал-чуртталгазы-биле танышып көрген.

Революстуг частыышкынны үндүрүп шыдаар аргалыг күчүлүг күштер орус ниитилелдиң ханы иштинде өзүп кел чыдар деп чүвени Неедлы ынчан билген. Оон чугаазы-биле алырга, «чаа амыдыралды чугле Россияга эвес, харын Европага, бүгү делегейге база берген» Октябрьның социалистиг Улуг революциязынга ол чехословак эртемден өөрүп, байыр чедирип турган. Улуг Октябрьга хамаарыштыр Чехословакияның дээди өөредилге черлериниң профессорларының аразындан бир-ле дугаарында Неедлы ынча деп чугаалаан. Шак ол үеден бээрде оон амыдырал-чуртталгазы болган ажыл-чорудулгазы Советтер чурту-биле, Чехословакияның революсчу пролетариады-биле база Коммунистиг партиязы-биле холбашкан.

Мещаннарның болган реформистерниң кайызының-даа көөр хөөнү чокталып, оларның бүгү парлалга организацияларының хоптан, нүүлдеп турганы Совет Эвилелин объективтиг өөренир, оон-биле дипломатты харылаалаарны турузар дээш 20—30 чылдарның үезинде Неедлы демисежип турган. Неедлы каш-даа журналдарның ажылын улаштыр баштап, лекциялар номчуп, антисоветтиг нүүлдерге болган кампанияларга эрес-дидим, турештуг өйтүр шавышкынны чер болганга берип турган.

1925 чылда Неедлының ниициативи-биле Чаа Россия-биле, культура болган экономика талазы-биле чоокшулажырының ниитилелин тургускан болган ол ниитилел пропагандисчи хемчеглерни, лекциларны организастап база ол талазы-биле помнарны үндүрүп турган. Оларның аразында «Чаа Россия», сөөлүүредир «Советтер чурту», а 1936 чылдан эгелеп «Прага-Москва» деп журнал база үнүп эгелээн.

1925 чылда Зденек Неедлы Совет Эвилелиге, Москвага бир-ле дугаар кээп, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының 200 чыл оюнуң байырлалынга киришкен. Хөй чыдар дуругзуунда өөренип көрүп, магадап келгени чуртка боду чедип келгени ону хей-аът қиярген болган Неедлы улам идепкейлии-биле ССРЭ-ниң чедиишкиннерин, совет кижилерниң амыдыралын пропагандаап турар апарган.

Германияга гитлержи фашистер эрге-чагырганы эжелеп алганда, нацизмге улур демисежир деп база бир соругланы Неедлы бодунуң мурнунга салып алган. Чехословакияның ажылчын ангызын болган интеллигенциязын ол демиселге чепсеглээри-биле В. И. Ленинниң намдарын ол бижээн.

Мюнхен сулчээзинин соонда, Зденек Неедлы идепкейлиг ажыл-чорудулгазын үргүлчүлеп турган. Чехословакияны камгалаар талазы-биле ССРЭ-ниң чүткүлдүүнүң дугайында дыннадыгларны «Прага-Москва» журнал доктаамал парлап үндүрүп турган. Чоннуң национал бот-медерелин болган удурланыкчы тура-соруун ол быжыглап турган. Ол чорук эрес-дидим профессорну болган оон журналын көрбестээн чехословак реакцияның өскээнин хайындырбас-даа аргажок турган. Неедлының профессор адын дүжүрер болган Карлово университединге оон башкылаар эргезин казыыр деп чүүлү «Аграрии Нови» солун 1939 чылдың февралдың төнчүзүнде парлаан. Кажан фашистер Чехияны эжелеп алганда, 1939 чылдың июнь 7-де Чырыдыышкын министерствозунун үндүрген доктаалын Неедлының адрезинге почта эккелген. Ол доктаалда коммунистиг шимчаашкинге оон идепкейлиг ажылчорудулгазы база коммунизмниң идеяларын тарадып турары оон философия факультединге ажылдаарын күрүнеин эрге-ажыктарынга таарышпас болдуруп турар чылдагаан ужурунда ону пенсияже үндүрер дээн болган. Ынчалза-даа ол үеде Неедлы Прагага чок турган болган пенсияже үнерин бодавайн-даа турган. Харын оон амыдыралынга эң үре-түкшелдиг болган эң берге үе келген — Неедлы национал хосталга дээш шимчаашкинниң киржикчизи апарган болган дайын үезинде Москвага турган хей-хей чехословак патриоттарның биразын ол турган.

Эжелеттирген чуртунче оон чоруткан алдарлыг «Кыйгырыгларын» совет радио дамчыдып турган. Москваның күрүне университединиң тоогу профессорунга ону 1939 чылдың майда соңгаан.

Неедлының ниициативи-биле Москвага славяноведение болган балканистика институдун тургускан, слаавян комитединиң ажыл-чорудулгазынга ол киржип турган. Гитлержи эжелекчилерге удур демиселди организаттаар болган ССРЭ-ниң чехословак шериг кезекторин тургузар талазы-биле Чехословакияның Коммунистиг партиязынга ол идепкейлиг дузалажып турган.

1945 чылдың апрельде Чехословакияның хостаттынган девискээринге Кошица хоорайга чехтерниң болган словактарның национал фронт-чазаанын составынга Зденек Неедлы чырыдыышкын министри болуп киргеш. Чаа чазактың программазын чарлаан, ону Кошица программазы деп адаан. Ол программаның культурага хамаарыжыр кезээн Москвага коммунистиг эмиграцияга турган кол-кол ажылдакчыларның дасканы-биле Зденек Неедлы чогаадын тургускан.

Бирги президентизи Неедлы болган, Чехословак Эртемнер академиязын үндезилеп тургузарынга база организастаарынга Зденек Неедлының ачыхавыязы улуг. Бодунуң ажыл-чорудулгазынга кажан кезээде ышкаш, Неедлы Совет Эвилелиниң дуржулгазын аңаа база чогаадыкчы өзү-биле ажылаан.

Неедлының үндезилеп тургускан, хөй чылдар иштинде редакторлааны «Прага-Москва» журнал оон угаан-бодал, эртине-байлаан карак огу дет камгалап турар. Ол журналдың бо чылын үндүрген бирги номерин Зденек Неедлының төрүттүнгениниң бээр 100 чыл болган оюнга долузу-биле тураскаадын, чехословак болган совет политиктиг ажылдакчыларын, эртемленнерин, публицистерин, бистин эртем болган политикавыста ол шылгарааган кижинин дугайында, ол улуг эртемденин болган бөдүүн кижинин дугайында үүлдерни ында парлап үндүрген.

Франтишек КОЛАР,
Чехословакияның «Прага-Москва» журналының кол редактору.

(АПН).

МЕДЭЭЛЕР

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Республиканың хөрөөженнер чөвүлелиниң президиум хуралынга тус-тус хөрөөженнер чөвүлелериниң аразында эрткен чылы социалистиг чарыштың түнелин үндүрген.

Бирги черни Барыын-Хемчиктиң «Шекпээр» совхозта хөрөөженнер чөвүлели (даргазы Күжүгет) алган, бирги черге диплому болган 200 рубль-биле шаңнатышаан, республиканың хөрөөженнер чөвүлелиниң Хүндүлелдеринге кир бижиткен. Ийги черни Улуг-Хемниң Бүлүн-Терек суурда хөрөөженнер чөвүлели (даргазы Даржай) алган болган ийги черге диплому база 100 рубль-биле шаңнатышаан, Хүндүлелдеринге кир бижиткен. Үшкү черни алган хөрөөженнер чөвүлели (Чөөн-Хемчиктиң Тере-Хая суурда) 75 рубль-биле шаңнаткан.

Оон аңыда Кызыл районнуң Шамбалыда, Тожунуң Тоора-Хемде, Бай-Тайганың «Мурнакчы» совхозта, Каа-Хемниң Ильинка суурда, Өвүрнүң «Коммунизмче орук» совхозта хөрөөженнер чөвүлелдериниң ийи ажылын база демдеглээн.

Бистиң корр.

УЖУРАЖЫЛГА

Өвүр районнуң Солчур ортумак школазынга дайынның болган: күш-ажылдың хоочунары, мурнакчылары-биле болган аңгы-аңгы профессияның кижилери-биле ужуражылгаларны организастап эрттирери чаңчыл болу берген.

Чоокта чаа 8—10 классың өөренгичилери эрткен чылын төрүүр 100 хойдан 115 хураганы камгалаан алган, районга эң эки көргүзүүнү чедип алган мурнакчы малчын Лениничи юбилей медальдың, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи Монгуш Калга-оол-биле ужуражылганы организастаан.

Школаны бо чылын дооза-ардар, кыстарга малчын болдунуң кыштан турар байдалын, малдың чаш төлүн опча-мендеп ап турарын сонуургадын чугаалаан. Ол ышкаш М. Калга-оол малчын кижиниң ажылы чугула, харысалгалыг болган берге, чымыштыг-даа дүрзүн өөренгичилерге тайылбырлаан, аныяктарны мал ажылынга ажылдаарынче кыйгырган. Оон соонда уруглар сонуурган турар айтыгларын малчындан айтырып, малчының ажылының талазы-биле хөй чүүлдерни билип алган.

Э. МОНГУШ.

Улусчу театрларда

ОЮН ЧООРТУ ХӨНҮГЕР

Чаңгыс көжегелиг шиниң сценага амыдыралы режиссернуң чогаадыкчы, тывызык чоруудан кол хамааржыр. Ону, ылаңгыр улусчу театрларга тургузаары эптиг: хой киржикчи, парын шимелде негеттинмес. Чадаана хоорайның улусчу театрының режиссеру Ранса Арапчор Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы, күрүне шаңналының лауреады Сергей Пюрбюнүп «Ачылыг салчаашкын» деп шиниин шилип алган, ону сценага утка, хевир талазы-биле элээн чедиишкинниг таарыштыр тургускан.

Болуушкунуң болуп турар черлери клуб эргелекчизиниң өрээлин, Байлакайның верандалыг бажыңын режиссер болган чурукчу Сергей Ховалыг сцена чурумунга таарыштыр бөдүүн кылдыр шимен кылган.

Бот-тывынгыр артистериң оюну база од сценажыткан хевирни чогуур артисчи утка-шынар-биле долдурган.

Аныяк режиссёр рольдарыңы хуваалдазын кижи бүрүүнге таарыштыр хөлүн часпайн шилээн. Клуб аштакчызы Анайның ролюн күүседип турар Зоя Балчыырак, потаа ажаакчызы Марыймаанының-да—Тамара Ондар оларның оюну дадым, бүзүренчиг, шиниң идейлиг утказын ажыдарынга дөгүмүү берип, боттарынга хамаарышкан мөзу-шыпарларны шыңзыг, уран дамчытканнар. Олар (кайызы-даа районнуң Культура бажыңының методистери) сценага боттарын хостуг ап, рольдарынче артисчи уран арга-биле сидип турар болдулар.

Колхозчу Байлакайның ролюн күүседип турар Маадыр-оол Борбаанды бодунуң ролюнга таарыжыр мага-бодун, үйүн арай-ла эчизинге чедир ажыглаваан. Ынчалза-даа шиниң төнчүзүнге оон хей-аът кирип ойнап, ырлаанын алган көөрге, ол бодунуң ролюнче чоорту хуулун кире бээр дээрзинге идеген болур.

Кол рольду ойнап турар Анатолий Бэлчыырак дидим болза-даа, сөзү тода дыңналбас, сценага шимчаашкиннери-биле сеткил-сагыжы арай дүүшпейн турар. Юрий Темек биле Алдын-кыс Ондар арай шүүшеп, арын-шырай хуулдуруп, шын паузаалар кылып, чогуур интонацияны тып, сагыш-сеткил-биле хайнытып—рольдарынче чедир «хуулуп» кирбейн турар болдулар.

Ынчалза-даа «Ачылыг салчаашкында» ойнап турар боттывынгыр артистериң сөзүп чедир шээжилеп алганы эки, ойнап турары база багай эвес. Оларның сценага боттоттарын деткижер ансамбли чоорту хөөгүүп, оюну хоюгланыр, көрүкчүлер мурнунга хей-аът кире бээри чигзиниг чок.

К. ЧЕРЛИК-ООЛ,
Улусчу чогаадылга бажыңының методизи.

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

ХОСТУГ ХҮРЕШ: студентилер шылгараан

Хостуг хүрешке бистиң республиканың команда болган хууда бирги чер дээш маргылдаазы эрткен дыштапыр күннерде Кызылдың «Херел» спорт залында болуп эрткен. Аңаа 12 команда киришкен.

Үш хүн үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түнелинде Кызылдың педагогика институдунуң студенталери команда талазы-биле бирги черни алган, республиканың күш-культура болган спорт комитединиң шилчиир кубогун чаалап алган. Студентилер бо кубокту ам үш чыл улаштыр чаалап алган, ону мөңгеин-биле боттарында арттырган.

Өвүр районнуң мөгелери республика маргылдаазынга эки белеткенгенин көргүзүп, команда талазы-биле ийги черни чаалап алган. Кызыл районнуң мөгелери үшкү черни эзлээн.

Өвүр районнуң мөгези, ССРЭ-ниң спорт мастериге кандидат Сергей Адыгжы эң чиик деңзиге кымга-даа октатпайн, чемпионнаан. Педагогика институдунуң студентизи, өзүп орар аныяк мөге Александр Күжүгет 57 килограмм деңзилиг мөгелериң аразынга хүрешкеш, 8 кижини арыг октаап, бирги черни бүзүрелдии-биле чаалап алган.

Педагогика институдунуң студентизи Александр Оюн 62 килограммга бирги черни алган, бо деңзиге ам республиканың ийи дакпыр чемпионну болган.

Хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастерлери Чадамба Ооржак, Михаил Аубеков олар 68, 74 килограммнарга бирги черни эзлээннер. Педагогика институдунуң студентизи Валерий Ооржак 82 килограммга, ССРЭ-ниң спорт мастериге кандидаттар Владимир Биче-оол биле Данзыл Ооржак олар эрткен чылгы чемпион адын база катап бадыткааннар.

Маргылдаанның түнелинде Тыва АССР-ниң шилиндек командазының составын тургускан. Олар март айда эоца маргылдаазынга бистиң республиканың адын камгалап хүрежирлер.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: тус-тус деңзилерге республика чемпионнары (үстүнден куду) С. Адыгжы, Д. Ооржак (солагай талада) болган команда талазы-биле бирги черни эзлээн педагогика институдунуң студентилери.

РАЙОН ЧЕМПИОННАРЫ

Улуг-Хем районнуң бирги чери дээш хаак маргылдаазы Шагаан-Арыгга болуп эрткен. Орта совхозтарның, Шагаан-Арыгның № 2 школазының командалары киришкен.

10 километрге эр улустуң маңнаары-биле маргылдаа эгелээн. Бо хемчээлди «Улуг-Хая» совхозтуң төлээзи И. Даваа 38 минута 05 секунда эрткеш, район чемпиону болган.

Хөрөөженнерден 5 километрге чарыжынга «Улуг-Хая» совхозтуң спортчузу А. Кыргыс шылгараан.

Элээди оолдардан үеп километрге маңнаарынга В. Хуураканан («Улуг-Хая») бирги черни алган. Урутларның үш километрге чарыжынга «Улуг-Хая» совхозтуң төлээлери Р. Кыргыс биле С. Шожал чемпион болганнар.

Эстафетага база-ла улуг-хаяжылар кымга-даа аштырбаан.

Ниити команда талазы-биле бирги черни «Улуг-Хая» совхозтуң командазы алган, комсомол райкомунуң шилчиир кубогу-биле шаңнаткан. Ийги черни «УТКА 25 чылы», үшкүзүн—«Найырал» совхозтарның хаакчылары эзлээн. Аңгыаңгы хемчээлдерге бирги черни алган спортчуларга «Район чемпиону» деп тускай лентаны, тураскаал белектерни, мактал бижиктерни берген.

«Улуг-Хая» совхозтуң партком секретары Б. К. Монгуд-оол команданы маргылдаага белеткээнин судья коллегиязы оки деп демдеглээн. Районнуң школаларындан чүгле чаңгыс команда маргылдаага киришкени четпес болган.

М. ТАРТАН-ООЛ.

ӨӨРҮНЧҮГ БЕЛЕКТЕР

Хүндүлүг эр кижилер! Часкы баштайгы байырлал—Делегейниң хөрөөженнер хүнү — март 8 чоокшулап келген.

Ол хүнде хөрөөженнерге байыр чедирериң болган оларга белек тутсуруп утпаңар. Байырлалга үндүрген лотерея биледи эки белек боор болур.

Ол лотереяга «Жигули», «Москвич» автомобильдерни, пианино, телевизорларны, даарыр машиналарны, соодукчуларны, магнитофонларны, радиоприемниктерни, дуктен даараан костюмнерни, чоктен аргаан аржыылдарны, дуктен кылган чоорганнарны, фабрикага бүдүрген хевистерни болган оске-даа хөй үнелиг ойнап алыышкыннарны, а ол ышкаш 1 рубльден 200 рубль чедир акша ойнап алыышкыннарны ойнап ап болур.

Ниитизи-биле 20280 бараан болган 8.388.120 акша ойнап алыышкыннары бар. Оларның ниити түүү 1404 миллион рубль.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзааның киосклеринден, «Союзпечать»тан, кинотеатрлардан, хой-ниити чемпионилгезиниң бүдүрүлге черлериндеп, аэропорттуң болган автовокзалдарның кассаларындан садып ап болур.

Байырлалга үндүрген лотереяның тиражы 1978 чылдың март 10-да Курск хоорайга болур.

1978 чылда Тыванын профэвилелдериниң область чөвүлели социалистиг чурттарже туристериң аян-чоруун дараазында хуусааларда организастап чорудар.

Моол Арат Республикаже—1978 чылдың май 18-тен июнь 14-ке чедир база август 24-тен сентябрь 10-га чедир.

Болгария Улус Республикаже—1978 чылдың июль 17-ден август 4-зе чедир.

Туристи аян-чорукче чоруурун күзээннер профэвилелдериниң чер-чер комитеттеринге болган профэвилелдериниң адырлар обкомнарынче билдириишкин киирер. Аян-чорук дугайында документилерни профэвилелдериниң адырлар обкомнарынга аян-чорук кылырының мурнунда 60 хонук бурунгаар кылыр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—Мультфильмнер программазы: «Бирээ, ийи—шупту кады!», «Кайгал дидим эр».
11.25—«Софияже орук». Хой серийлыг телефильм. 2-ги серийзы.
12.25—Балет артистериниң концерти.
14.05—16.00—Чапсар.
16.00—Профессионал-техниктиг училищелер дугайында документалдыг фильмнер программазы: «Кым болуруа?», «Частап часка чедир», «Ажылчын профессиянын бүлүүзүнде», «Сээн ажылчын дагдыыкчың».
17.05—«Чаагай черде». Соңгу чуктуң орус улустуң ниити ырызының күүселдезинде А. С. Абрамскийниң музыкалыг композициязы.
17.15—«Спортчу класс». Конькн.
18.00—«Чогаалчы Ю. Нагибиниң-биле ужуражыышкын».

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.
18.40—Киножурнал.
18.45—«Хоойлу болгаш хүлээлге». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Шуптузун биликээр мен». Киножурнал.
19.55—«Арагалаашкын - бүледе денисеа». Комсомолчу дружинниктериниң рейдили.
20.40—А. Вивальди — «Чылдың үелери».
21.25—«Софияже орук». Хой серийлыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Софияның уранчечен фильмнер студиязы-биле А. Довженко аттыг кинностудиянын кады кылган фильми. 3-кү серийзы.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—«Кино көрүкчүзүнүң эдеринчиси». Дамчыдылганы РСФСР-ниң алдарлыг артизи Г. Польских чорудар.
23.30—00.30—«Чаагай орукче!» Көрүкчүлерниң чаагалары-биле программа. Төнгенде — медээлер.

ИЙГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30—«Көдээ: ажыл-херектер болгаш айтырыглар». Дамчыдылганы Ю. Черниченко чорудар.
19.00—«Школачыларга музыка дугайында». Э. Григтиң фортепианога ойнаар чогаалдары. Дамчыдылганы искусствоведение кандидады Д. Благой чорудар.

КЫЗЫЛДАН

19.30—«Калинин хоорай». Документалдыг фильм.
19.40—«Аныяк үнер». Дамчыдылга.
20.10—Чарлаалар.
20.15—21.20—«10 «Б» классаа Костя Барабаш». Уранчечен телефильм.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

Агаар

Бүгүн республиканың чамдык черлеринде хар чаар, агаарның температурузу +2-ден —8 градус чедир соор. Кызылга 1—3 градус, соок болур. Хат копкак.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чок деп чугаалан бил» 10.00, 11.40, 13.20, 15.10, 17.10, 18.50, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Капитаншар» 10.30, 14.20, 15.50, 17.20, «Дуугуук кадайлар» 12.00, 18.50, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Алдын хемчиреш» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Моондактарлыг ынакшыл» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культуре киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлет-түр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 80.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле өргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00090